

In dit nummer

- Ecologische veerkracht benadrukt functies ecologie
- Krassen op het landschap
- Natuurbeleid in internationaal perspectief
- Landschap als blinde vlek
- Ook de monitoring van beleid moet goed zijn

WOT's new is een uitgave van de eenheid WOT Natuur & Milieu, onderdeel van Wageningen UR. Deze Nieuwsbrief bevat informatie over alle wettelijke onderzoekstaken natuur en milieu.

Redactie: Bram ten Cate, met tekstbijdragen van Geert van Duinhoven.

Contactgegevens

WOT Natuur & Milieu
Postbus 47, 6700 AA Wageningen
Tel. (0317) 48 54 71
E-mail: info.wnm@wur.nl
Internet: www.wotnatuurenmilieu.wur.nl

Abonnement

Aan- of afmelden voor de Nieuwsbrief kan uitsluitend via bovenstaand mailadres. Informatie uit deze Nieuwsbrief mag worden overgenomen mits de bron wordt vermeld.

Nummer 28 van de Nieuwsbrief verschijnt in april 2010

Ecologische veerkracht benadrukt functies ecologie

Martin Woestenburg

Ecologische veerkracht is de titel van een klein boekje met wellicht grote gevolgen. In het boek leggen ecologen van Alterra Wageningen UR uit dat een meer dynamische en systematische benadering van de natuur als een verzameling van meer of minder veerkrachtige ecosystemen een goede aanvulling is op het huidige, statische en op soorten gerichte natuurbeleid. Het boek was binnen een half jaar uitverkocht. Nu er een herdruk komt, is het tijd om te kijken wat de meningen zijn over het blijkbaar voor zowel onderzoekers als beleidsmakers aantrekkelijk gedachtegoed. Een rondgang.

Paul Opdam, hoogleraar Landschapsecologie aan Wageningen Universiteit & ecooloog Alterra

Het natuurbeleid is nu gericht op statisch geformuleerde doelen, namelijk op het realiseren van aantallen planten- en diersoorten op een bepaalde plek en op het tegengaan van verandering. Daar is om drie redenen een kanttekening bij te maken. Binnen de ecologische wetenschap wordt ten eerste steeds duidelijker dat natuur niet alleen dynamischer is dan we dachten, maar dat je storingen ook nodig hebt om de biodiversiteit te handhaven. De tweede reden is dat in versnipperde ecosystemen populaties een ruimtelijk dynamisch gedrag vertonen, waarbij ze op lokaal niveau uitsterven en weer terugkeren, en als gevolg daarvan op regionaal niveau een dynamisch verspreidingspatroon laten zien. De derde reden is de klimaatverandering die ervoor zorgt dat soorten in een gebied verdwijnen en andere er verschijnen. Daar

kan de beheerder niets aan doen, maar volgens de huidige beheersafspraken voldoet hij bij die verandering niet aan de afspraken.

Intrinsieke en functionele waarde

In plaats van alleen naar de intrinsieke waarde van soorten kunnen we ook kijken naar de functionele waarde. De biodiversiteit bepaalt de organisatiegraad van het hele ecosysteem. Neem een bedrijf. Het risico op functie-uitval wordt kleiner als mensen elkaar kunnen vervangen en afdelingen elkaar kunnen ondersteunen. Dat zie je bij de biodiversiteit ook. Versnippering verhoogt bijvoorbeeld de hersteltijd van populaties. Daarom onderscheiden we nu functionele diversiteit, groepen soorten die bepalend zijn voor het functioneren van het ecosysteem, en response-diversiteit, de diversiteit die zorgt dat bij grootschalige verstoringen de ecosysteemfuncties bezet blijven.

Nieuwe rationaliteit

Het traditionele beeld van zeldzame of bedreigde soorten waar landen een verantwoordelijkheid voor hebben, zou kunnen veranderen als je deze gedachte volgt. In de functionele benadering van biodiversiteit is het maar de vraag of het erg is als er een soort uitvalt, zeker als deze soort door een andere wordt vervangen. Het antwoord kan te maken hebben met de rol die de soort speelt in het systeem. We zijn nog op zoek naar indicatoren en zijn zeker nog niet zover dat we criteria hebben. Als dat lukt, leveren we een nieuwe rationaliteit, een basis voor het vaststellen van doelen en waarden die beter is toegesneden op de veranderende wereld.

Ilse Geijzendorffer, ecoloog Alterra

We hebben het boek geschreven vanuit de gedachte dat de huidige biodiversiteitsdoelen niet gehaald gaan worden en dat daarnaast door de klimaatverandering dingen gaan gebeuren die ten tijde van het ontwerp van de ecologische hoofdstructuur nog niet werden gezien. Het concept ecologische veerkracht, 'resilience', zingt al langer rond in ecologenkringen, maar na de publicatie van ons boek hebben we veel enthousiaste reacties gekregen.

Veerkracht in de praktijk

Het hangt een beetje af van wat iemands achtergrond is. Veel mensen vinden het fijn dat ze gedwongen worden op metaniveau na te denken over natuurbeleid, maar er worden ook vraagtekens gezet bij de manier waarop je de veerkracht in de praktijk handen en voeten gaat geven. Dat merk je bij de presentaties die we in het afgelopen half jaar hebben gegeven voor overheden en natuurorganisaties. Natuurmonumenten hecht veel waarde aan de soorten en de juridische bescherming die nu geregeld is. Mensen van provincies en het ministerie van LNV vragen zich af wat het concept betekent voor de ruimtelijke inrichting van regio's. Wat mensen als nieuw ervaren in het boekje is het idee dat je moet kijken naar het systeem en hoe dat kan blijven functioneren.

Lokale ecosystemen

Onze benadering is niet bedoeld als vervanging voor het huidige natuurbeleid. Het is en-en. Er zijn in Europees kader afspraken gemaakt over de bescherming van de soorten. Zeldzame soorten dragen vaak maar voor een klein deel bij aan de functionele biodiversiteit. Naast de bescherming van die soorten moet er ook aandacht zijn voor een systeem dat erop is gericht dat lokale ecosystemen in ieder geval blijven draaien. In onze benadering zou het weidevogelbeheer dus niet alleen op de grutto worden gericht maar ook

op het weidesysteem met het daaraan hangende voedselweb.

Jan van Groenendael, hoogleraar Aquatische ecologie aan de Radboud Universiteit & Gegevensautoriteit Natuur

De auteurs hebben met het boekje een aanzet gegeven die een weg opent naar nieuwe perspectieven. Allereerst is er een duidelijke analyse hoe het natuurbeleid in de afgelopen tijd is geëvolueerd, waarin je een volwassenwordingsproces ziet met het groeiende inzicht dat ecosystemen veel dynamischer zijn dan we dachten, en waarbij kennis een veel belangrijker rol krijgt. Dat juich ik toe.

Sturen op functies

Je kunt een hele discussie houden over de vraag waarom je de panda, de tijger of de grutto moet behouden, maar je krijgt kramp in het natuurbeleid als de nadruk ligt op soortbehoud. In het boekje wordt een breder beeld geschetst, en dat maakt duidelijk dat we een afweging moeten maken vanuit een bredere set belangen. Dat leidt ertoe dat je niet meer op soorten maar op functies stuurt. Je kunt in het natuurbeleid ook inspelen op functies van ecosystemen. Wil je koolstof vastleggen, welke soorten kunnen we dan inschakelen? Bij het gebruiken van moerassen om schoon water te krijgen, is direct duidelijk dat één soort niet genoeg is, maar dat je een heel systeem nodig hebt om alle verschillende stoffen te zuiveren. Tot nu toe heeft het ontbroken aan een prijsstelling van zulke ecosystemefuncties. De waarde van een bos bijvoorbeeld staat niet ter discussie, de prijs wel.

Nieuwe economische dragers

Daarmee zitten we op de achterbank van beleid met vooral economen aan het stuur. Wil je als natuurbeleid meedoen in het debat, dan zul je ook de economische dragers voor dat natuurbeleid moeten aangeven, met name op ons platteland. Het landgebruik bepaalt namelijk in Nederland voor tachtig procent wat er gebeurt. Willen we de weidevogels behouden, dan moeten we het hele weidevogelsysteem behouden. Een soort als de grutto gaat in Nederland achteruit door veranderingen in het graslandsysteem met meer bemesting en veranderingen in het maaibeheer door de koeien meer binnen te houden en gras te kuilen. De grutto deed het goed onder een vorig landbouwsysteem dat het economisch goed deed. Nou doen we het economisch anders en gaat de soort achteruit. Als we dat willen veranderen, moeten we nieuwe economische dragers vinden voor het behoud van soorten zoals het beprijzen van diensten van ecosystemen waar de bedreigde soorten deel van uitmaken.

Meer informatie:

Koen Kramer en Ilse Geijzendorffer (red.), 2009. *Ecologische Veerkracht, concept voor natuurbeheer en natuurbeleid*, KNNV Uitgeverij, ISBN 9050113144, 19,95 euro, binnenkort weer beschikbaar.

Contact: koen.kramer@wur.nl
ilse.geijzendorffer@wur.nl

De WOT Natuur & Milieu heeft via het Kennisbasisonderzoek van Wageningen UR een bijdrage geleverd aan de totstandkoming van dit boekje.

Krassen op het landschap

Het onderzoek naar verrommeling is tot nu toe vooral gebaseerd op oordelen van deskundigen. Maar vinden gewone burgers ook dat Nederland een steeds rommeliger landschap krijgt? Onderzoekers van Wageningen UR en het Planbureau voor de Leefomgeving onderzochten door middel van foto's en interviews of burgers ook vinden dat het landschap verrommelt en zo ja welke elementen zij dan als meest storend ervaren.

Waardering landschap hangt samen met onderzoeksmethode

De invloed van diverse landschapselementen op de kwaliteit van het landschap is op meerdere manieren onderzocht. Allereerst trekken de onderzoekers de conclusie dat het voor de resultaten veel uitmaakt welke methode wordt gebruikt (foto, interview ter plekke, 360° panoramafoto). Als mensen bijvoorbeeld een geheel landschap voor zich zien via een panoramafoto vinden ze een windmolen, industrieterrein of kassencomplex minder erg dan wanneer ze dat op een gewone foto zien. Snelwegen, bedrijfsterrinen, grote stallen en kassen hebben de grootste impact

op de waardering. Ook hoogspanningsmasten, windmolens, zendmasten en hoogbouw hebben een duidelijke negatieve impact. Hekken, reclameborden en afdek materiaal hebben ook een negatieve impact, zij het veel kleiner dan de eerder genoemde.

Focus op verstoring door bedrijfsterrinen, kassen en windturbines

Het onderzoek maakt verder duidelijk dat het referentiebeeld (mensen verwachten stallen te zien in een agrarisch gebied) en de houding ten opzichte van grootschalige intensieve veehouderij van respondenten van belang zijn bij hun oordeel. Ook is duidelijk geworden dat mensen zich vooral ergeren aan de verstoring

naarmate het landschap er om heen nog gaaf is. En ook: hoe verder weg de verstoring is, hoe minder storend deze is. Volgens de onderzoekers is de overheid dus de goede weg ingeslagen met het beleid door te focussen op bedrijfsterrinen, kassen en windturbines.

Meer informatie:

Wulp, N.Y. van der, F.R. Veeneklaas & J.M.J. Farjon (2009). *Krassen op het landschap. Over de beleving van storende elementen*. WOT Natuur & Milieu, Wageningen. WOT-paper 1.

Contact: frank.veeneklaas@wur.nl

Natuurbeleid in internationaal perspectief

Is het Nederlandse natuurbeleid en alle regels daarom heen wel slim geregeld? Had het ook anders, misschien beter gekund? Het Planbureau voor de Leefomgeving wilde graag weten hoe ons omringende landen het geregeld hebben en of we daar als Nederland iets van kunnen leren. Onderzoekers van LEI Wageningen UR hebben de situatie in Denemarken en Engeland vergeleken met die van Nederland. Denemarken en Engeland zijn in die zin vergelijkbaar met Nederland dat beide landen het beleid hebben gedecentraliseerd terwijl er nog wel een zekere centrale sturing aanwezig is.

Overeenkomsten en verschillen

In Denemarken wordt gewerkt aan een centraal monitorings- en evaluatieprogramma (NOVANA). In Engeland bestaat geen centraal systeem voor evaluaties, in Nederland was dit er wel maar wordt dit herzien vanwege decentralisatie van de uitvoering naar de provincies. In Engeland is Natural England verantwoordelijk voor de uitvoering van het natuur- en landschapsbeleid. Natural England is tegelijkertijd een soort Planbureau voor de Leefomgeving met een

jaarlijkse uitgave van een soort Natuurbalans, een soort Dienst Landelijk Gebied in een beleidsuitvoerende rol, en een beleidsadviserende rol aan DEFRA.

Centraal monitoringssysteem natuurbeleid

Interessant is natuurlijk wat Nederland kan leren of eventueel kan overnemen van de andere twee landen. De onderzoekers concluderen dat het gebiedsgericht werken en het leveren van maatwerk zoals dat in Engeland en in mindere mate in Denemarken gebeurt, een voorbeeld voor Nederland kan zijn. Engeland heeft geen centraal monitoringssysteem, Denemarken wel. Er is niet onderzocht of zo'n monitorsysteem tot betere resultaten (outcome) leidt.

Meer informatie:

Smits, M.J.W., M.J. Bogaardt & T. Selnes (2009). *Natuurbeheer in internationaal perspectief; blik op Nederland, Denemarken en Engeland*. Wageningen, WOT Natuur & Milieu. WOT-rapport 103.

Contact: marie-jose.smits@wur.nl

In Tijdschrift Landwerk 2010, 1 is een artikel opgenomen over het natuurbeleid in Denemarken gebaseerd op dit WOT-rapport, getiteld: 'NOVANA: permanent natuur monitoren voor het natuurbeleid'.

Landschap als blinde vlek

Waarom kiest een bedrijf voor Nederland als vestigingsplaats? Spelen het landschap en de 'quality of life' een rol in de keuze van een bedrijf om zich in Nederland te vestigen? Als je daar meer over weet, kun je als Nederlandse overheid beter inspelen op de wensen van de bedrijven. Uit het rapport 'Landschap als blinde vlek' blijkt dat ruimtelijke vestigingsfactoren altijd al belangrijk zijn geweest, maar dat infrastructuur, nabijheid van andere bedrijven en de 'quality of life' een steeds belangrijkere rol zijn gaan spelen. Hoe groot die rol is en welke rol het landschap speelt in de afwegingen van bedrijven, wordt uit bestaande onderzoeken echter niet duidelijk.

Fietsen is charme van Nederland

Wel maken de onderzoeken duidelijk dat het beeld van de golfende expat met een huizenhoog inkomen moet worden bijgesteld. Veel expats hebben moeite om betaalbare woningen te vinden. Expats zien het fietsen als één van de charmes van Nederland. Sterke punten in de ogen van buitenlanders zijn de relatief strikte scheiding van stad en platteland in vergelijking met andere

metropolen en de compactheid van de verstedelijking. Deze sterke punten zouden dus in ieder geval gekoesterd moeten worden om aantrekkelijk te blijven voor expats.

Bereikbaarheid en betaalbare woningen

De opstellers van het rapport denken dat regio's in Nederland die graag buitenlandse bedrijven in hun regio willen hebben, zich nog beter bewust moeten zijn van hun gebiedskwaliteiten maar ook van de eisen die bedrijven stellen aan hun vestigingslocatie. Het landschap is een factor van belang, maar het eerstaangewezen aanknopingspunt voor de overheden om de aantrekkelijkheid

voor buitenlandse bedrijven te verbeteren is waarschijnlijk toch de bereikbaarheid (files!) van de bedrijven en de woningen van de werknemers.

Meer informatie:

Luttik, J., B.C. Breman, F.J.P. van den Bosch & J. Vreke (2009). *Landschap als blinde vlek; een verkenning naar de relatie tussen ruimtelijke factoren en het vestigingsgedrag van buitenlandse bedrijven*. Wageningen, WOT Natuur & Milieu, WOT-rapport 99.

Contact: joke.luttik@wur.nl

Ook de monitoring van beleid moet goed zijn

De Monitor Agenda Vitaal Platteland is een goede stap in het zichtbaar maken van de effecten van het plattelandsbeleid. De Monitor is niet alleen bruikbaar voor de minister van LNV om verantwoording af te leggen aan de Tweede Kamer, maar levert ook alle betrokken partijen relevante informatie op voor een goede evaluatie van het plattelandsbeleid. De Monitor is al uitgegroeid tot het centrale informatiepunt over plattelandsbeleid en wordt gebruikt voor de tussentijdse evaluatie van het plattelandsbeleid.

Landelijke afspraken nodig

De Agenda Vitaal Platteland wordt sinds enkele jaren zo goed mogelijk gevolgd via een apart informatiesysteem waarin alle beleidsprestaties en documenten centraal verwerkt kunnen worden. Het systeem maakt inzichtelijk hoe de uitvoering van het beleid vordert. Maar een dergelijk informatiesysteem is natuurlijk alleen zinnig als het systeem zelf ook goed is. Anne Schmidt en Wies Vullings van Wageningen UR bekeken in hoeverre de monitor voldoet aan de eisen voor kwaliteitsmanagement. Volgens hen zijn er bij de ontwikkeling van het systeem goede keuzes gemaakt. De monitor is bijvoorbeeld flexibel genoeg om te worden aangepast aan veranderende omstandigheden. Voor een echte beoordeling van de monitor zijn echter landelijke afspraken nodig over de opzet van een dergelijk informatiesysteem.

Monitor geschikt voor andere ministeries

De twee onderzoekers denken dat de kennis die voor de monitor Agenda Vitaal Platteland is

opgedaan ook van nut kan zijn voor andere beleidsdirecties en ministeries. Het zou daarom goed zijn om in de toekomst een handleiding te ontwikkelen voor ontwikkeling en realisatie van een dergelijk systeem.

Versnippering bepalende factor

De onderzoekers denken dat de kennis die voor de monitor Agenda Vitaal Platteland is opgedaan ook van nut kan zijn voor andere beleidsdirecties en ministeries. Het zou daarom goed zijn om in de toekomst een handleiding te ontwikkelen voor ontwikkeling en realisatie van een dergelijk systeem.

Meer informatie:

Schmidt, A.M. & L.A.E. Vullings (2009). *Advies over de kwaliteitsborging van de Monitor Agenda Vitaal Platteland*. Wageningen, WOT Natuur & Milieu. WOT-rapport 104.

Contact: anne.schmidt@wur.nl

